

STANOVISKO IFLA K ŽENEVSKEJ DEKLARÁCII O BUDÚCNOSTI SVETOVEJ ORGANIZÁCIE DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA (WIPO)

© Copyright: International Federation of Library Associations and Institutions, 2004
Povolenie IFLA pre Spolok slovenských knihovníkov – Slovak Librarians Association
Preklad: Ing. Silvia Stasselová, 2008
Realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

Medzinárodná federácia knižničných asociácií a inštitúcií (*International Federation of Library Associations and Institutions*, IFLA) sa pripojila k niekoľkým stovkám ďalších mimovládnych organizácií a jednotlivcov, ktorí podpísali *Ženevskú deklaráciu o budúcnosti Svetovej organizácie duševného vlastníctva (World Intellectual Property Organization, WIPO)*, uverejnenú 29. septembra 2004.

IFLA uskutočnila tento krok preto, že medzi jej hlavné hodnoty patrí „presvedčenie, že ľudia, spoločenstvá a organizácie potrebujú univerzálny a rovnocenný prístup k informáciám, myšlienkam a dielam predstavivosti v záujme ich sociálnej, vzdelávacej, kultúrnej, demokratickej a ekonomickej prosperity“.

A navyše odborné priority IFLA si vyžadujú, aby prevzala „dvojakú zodpovednosť – za tvorcov duševného vlastníctva a zároveň aj za knižnice ako reprezentantov používateľov informácií, pretože uchovávajú a sprístupňujú duševnú tvorbu, ktorá je základom pre rozvoj poznania“.

Zatiaľ čo IFLA oceňuje nedávne opatrenia WIPO, ktoré mohli byť reakciou na jej odborné požiadavky (napr. zameranie na primeranú ochranu tradičných znalostí, na potreby tlačovo znevýhodnených a na väčšiu otvorenosť voči mimovládnym organizáciám, ktoré zastupujú verejný záujem), *Ženevská deklarácia*... správne poukazuje, že WIPO a jej členské štáty doteraz nedostatočne ochraňovali a podporovali rovnováhu medzi používateľmi a vlastníkmi duševných práv, ktorá je základom účinného systému ochrany duševného vlastníctva.

IFLA preto dúfa, že deklarácia upriami pozornosť WIPO na celý rad dôležitých otázok, ktoré majú vážne dôsledky nielen na vzdelávanie, ale aj na knižnice a ostatných poskytovateľov informácií.

Sloboda, prosperita a rozvoj spoločnosti i jednotlivcov sú základnými ľudskými hodnotami. Tieto hodnoty možno dosiahnuť len prostredníctvom dobre informovaných občanov, ktorí sú schopní uplatňovať svoje demokratické práva a zohrávať aktívnu úlohu v spoloč-

nosti. Konštruktívna účasť na rozvoji demokracie závisí od uspokojivej úrovne vzdelávania, ale aj od voľného a neobmedzeného prístupu k znalostiam, myšlienkam, kultúre a informáciám.

IFLA zdôrazňuje, že základným právom všetkých ľudí je sloboda prejavu a sloboda neobmedzeného prístupu k informáciám. S podporou svojej celosvetovej členskej základne obhajuje a presadzuje intelektuálnu slobodu tak, ako je vyjadrená vo *Všeobecnej deklarácii ľudských práv* Organizácie spojených národov. Intelektuálna sloboda zahŕňa bohatstvo ľudského poznania, názorov, kreatívneho myslenia a duševnej činnosti.

IFLA vyhlasuje, že podpora intelektuálnej slobody predstavuje základnú zodpovednosť knižničnej a informačnej profesie na celom svete. Vyjadruje ju prostredníctvom etických kódexov a preukazuje ju v praxi.

IFLA preto vyzýva WIPO, aby riešila nasledujúce otázky ako naliehavú záležitosť a riadila sa zásadami, ktoré sformuloval James Boyle.

1. NEROVNOVÁHA V ZÁKONCH NA OCHRANU DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA

V preambule *Zmluvy o autorskom práve* Svetovej organizácie duševného vlastníctva sa stručne uvádza, že „je potrebné zachovať rovnováhu medzi právami autorov a záujmom širokej verejnosti, najmä v oblasti vzdelávania, výskumu a prístupu k informáciám“, ako to vyplýva z *Bernského dohovoru*. Toto vyhlásenie IFLA plne podporuje. Vzhľadom na to, že rovnováha medzi právami autorov a záujmami širokej verejnosti sa začala deformovať na úkor používateľov informácií, IFLA na WIPO nalieha, aby riešila problémy, ktoré vplývajú na krehkú rovnováhu medzi opodstatnenými požiadavkami vlastníkov autorských práv a používateľmi informácií. Osobitne znepokojujúce je neustále predlžovanie doby platnosti autorských práv, ktoré výrazne redukuje verejné vlastníctvo v prospech vlastníkov nepatrnej menšiny diel, ktoré sa ešte stále komerčne využívajú.

2. MONOPOL NA INFORMÁCIE

Monopolizácia informácií vlastníkami autorských práv prostredníctvom reštriktívnych pravidiel duševného vlastníctva tak v tlačenej, ako aj v digitálnom prostredí vyústila do závažnej nerovnováhy v prístupe k informáciám, ktorá negatívne vplyva na vzdelávanie, výskum a rozvoj nielen vo vyspelých krajinách, ale ešte výraznejšie v rozvojových krajinách. Snahy o vytvorenie novej ochrany databáz obsahujúcich fakty a ďalších materiálov vo verejnom vlastníctve sú veľmi znepokojujúce.

3. TECHNOLOGICKÉ OCHRANNÉ OPATRENIA

Zmluva o autorskom práve Svetovej organizácie duševného vlastníctva uvádza, že „je potrebné zaviesť nové medzinárodné pravidlá a objasniť výklad niektorých existujúcich pravidiel v záujme adekvátneho riešenia problémov, ktoré vznikli v súvislosti s novým hospodárskym, sociálnym, kultúrnym a technologickým rozvojom“. IFLA zastáva názor, že vzdelávacie a rozvojové potreby neboli pri hľadaní vhodných riešení dostatočne zohľadnené.

Reštriktívne zákony na ochranu duševného vlastníctva, technologické ochranné mechanizmy a digitálna ochrana, ako aj nahrádzanie povolení na oprávnené používanie diel zmluvným vymáhaním vytvorili vážne prekážky blokujúce prístup k informáciám a podporu výskumu a inovácií.

IFLA je mimoriadne znepokojená tým, že oprávnené odborné činnosti knižníc sú týmto postupom významne obmedzené.

4. ROZŠIROVANIE DIGITÁLNEJ PRIEPASTI

Priepasť medzi „digitálne vyspelými“ a „digitálne zostalými“ sa neustále rozširuje. Sofistikované zákony na ochranu duševného vlastníctva a technologický transfer do rozvojových krajín v mnohých ohľadoch problémy spojené s prístupom k informáciám a rozvojom ešte zhoršili. Od rozvojových krajín sa očakáva, že budú dôsledne dodržiavať prísne medzinárodné dohody, hoci súčasné vyspelé krajiny ich v čase svojho rozvoja dodržiavať nemuseli.

Technologická podpora spočíva predovšetkým v školeniach, ako používať, uchovávať a zvyšovať využívanie dovezených technológií za vysokú cenu, a nie na podporovaní inovácií alebo nezávislosti od dovezených technológií na vnútroštátnej úrovni rozvojových krajín. Súčasný medzinárodný zákon o autorských právach

radšej podporujú závislosť rozvojových krajín od vyspelých krajín, ako by hľadali riešenie na preklopenie tejto priepasti.

5. DOHODY O VOL'NOM OBCHODE

IFLA je znepokojená tým, že niektoré vyspelé krajiny uplatňujú voči ostatným krajinám oveľa prísnejšie zákony na ochranu autorských práv, ktoré vysoko prekračujú minimálne požiadavky Bernského dohovoru a Dohody TRIPS Svetovej obchodnej organizácie (WTO Agreement on Trade-related aspects of Intellectual Property Rights).

Pre mnohé rozvojové krajiny je mimoriadne náročné dodržiavať súčasné medzinárodné dohody na ochranu duševného vlastníctva. Teraz majú prijať aj prísnejšie režimy na ochranu autorských práv výmenou za výhodné obchodné podmienky, hoci sú vopred odsúdené na neúspech, pretože tieto dohody nebudú schopné dodržať.

V tejto súvislosti IFLA vyzýva WIPO, ako aj Svetovú obchodnú organizáciu (World Trade Organization, WTO), aby spoločne prijali úplne nový prístup k duševnému vlastníctvu, a to so zreteľom na rozdielne potreby vyspelých a rozvojových krajín. IFLA podporuje návrh Argentíny a Brazílie pre Rozvojový program v rámci WIPO.

Zákony na ochranu duševného vlastníctva treba prehodnotiť na medzinárodnej i národnej úrovni s cieľom zabezpečiť primerané zákony pre krajiny na rôznej úrovni rozvoja. Tieto zákony musia uľahčovať prístup k znalostiam, rozvíjať inovácie a urýchľovať rozvoj a obnovu rovnováhy medzi opodstatnenými požiadavkami vlastníkov autorských práv a používateľmi informácií.

28. september 2004

ODKAZY

The Geneva Declaration on the Future of WIPO [preklad] [online] [cit. 2012-07-11]. Dostupné na internete: <<http://www.futureofwipo.org/>>.

IFLA/UNESCO Public Library Manifesto [preklad] [online]. The Hague : IFLA, 1994 [cit. 2012-07-11]. Dostupné na internete: <<http://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>>.

The Glasgow Declaration on Libraries, Information Services and Intellectual Freedom [preklad] [online]. The Hague : IFLA, 2002 [cit. 2012-07-11]. Dostupné na internete: <<http://www.ifla.org/publications/the-glasgow-declaration-on-libraries-information-services-and-intellectual-freedom>>.

BOYLE, J. *A manifesto on WIPO and the future of intellectual property* [preklad]. In *Duke Law & Technology Review* [online]. 2004, no. 9, p. 1 – 12 [cit. 2012-07-11]. Dostupné na internete: <<http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1113&context=dltr>>.